Ο Ελευθέριος Βενιζέλος θυμόταν την «εθνική υπερηφάνεια» μόνον όταν τον βόλευε. Και είχε την ικανότητα να ξεχνά την «προδοσία», αν θεωρούσε πως επιβαλλόταν να την καταπιεί. Η Ιστορία τού έχει καταλογίσει ολόκληρη σειρά από λάθη αλλά ο λαός λέει ότι «μόνον αυτός που δεν πλένει πιάτα, δε σπάει πιάτα». Η εγωιστική επιμονή του, όταν πίστευε ότι έχει δίκιο, ήταν εκνευριστική και πληρώθηκε ακριβά και από τον ίδιο. Σε καίριες στιγμές όμως, αποδείχτηκε σωτήρια. Στα 1911 - 1912, αγνόησε την «εθνική υπερηφάνεια», κατάπιε τις παλιές σερβοβουλγαρικές «προδοσίες» και φορτικά ζητούσε από τους Βαλκάνιους του Βορρά να βάλουν και την Ελλάδα στο παιχνίδι. Το πείσμα του νίκησε.

Στα 1891, ο Τρικούπης είχε προτείνει στον πρωθυπουργό της Βουλγαρίας Σταμπούλοφ κοινή δράση εναντίον των Τούρκων. Εκείνος, τότε, έσπευσε να ενημερώσει την Τουρκία για να αποκτήσει κάποια ανταλλάγματα. Και ο πρωθυπουργός της Σερβίας Γεόργεβιτς συζητούσε το 1896 στρατιωτική συμμαχία και τελωνειακή ένωση με την Τουρκία. Τότε, είχε αποτραπεί με επέμβαση του τσάρου. Δεκαπέντε χρόνια αργότερα, τα πράγματα είχαν αλλάξει με τους Σέρβους, καθώς ο βασιλιάς τους Πέτρος Καραγεόργεβιτς κι ο πρωθυπουργός του, Νικόλα Πάσιτς, εργάζονταν για μια βαλκανική προσέγγιση. Ο Βενιζέλος ανταποκρίθηκε άμεσα. Οι Βούλγαροι όμως, ακόμα και τον Μάρτιο του 1911 προσπαθούσαν να τα βρουν με την Οθωμανική αυτοκρατορία επιδιώκοντας συνθήκη μαζί της. Εμποδίστηκαν, επειδή εκείνο τον καιρό οι Νεότουρκοι προχώρησαν σε σφαγές Βουλγάρων στη Μακεδονία και οι κομιτατζήδες απάντησαν ανάλογα.

Ο Βενιζέλος άρπαξε την ευκαιρία να βολιδοσκοπήσει τον Βούλγαρο ομόλογό του (Απρίλιος του 1911) αλλά συνάντησε τη δυσπιστία. Επανήλθε, όταν οι Νεότουρκοι προχώρησαν σε νέες σφαγές (Σεπτέμβριος του 1911) λέγοντας στον νεοεκλεγέντα πρωθυπουργό, Ιωάννη Γκέσοφ, (1849 - 1924) ότι η Ελλάδα θα στεκόταν στο πλευρό της Βουλγαρίας, αν τα πράγματα οδηγούσαν σε σύγκρουσή της με την Τουρκία. Ο Γκέσοφ απάντησε με φιλοφρονήσεις και αόριστες υποσχέσεις ότι και η Βουλγαρία θα έπραττε ανάλογα. Ο Βενιζέλος γνώριζε ότι ειδικά εκείνον τον καιρό το πρόβλημα της Ελλάδας εντοπιζόταν στο ότι οι Έλληνες δεν είναι Σλάβοι! Ο τσάρος της Ρωσίας αντιμετώπιζε τον ανταγωνισμό της Αυστροουγγαρίας που αναζητούσε έξοδο στο Αιγαίο και φρόντιζε φορτικά να τα βρουν οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι σε ένα κοινό μέτωπο εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Μοχλός και πάλι η πανσλαβιστική ιδέα. Η ρωσική προσπάθεια καρποφόρησε τον Οκτώβριο του 1911. Στις 11 του μήνα, οι πρωθυπουργοί Βουλγαρίας, Γκέσοφ, και Σερβίας, (διάδοχος του Πάσιτς στο ριζοσπαστικό κόμμα) Μιλοβάν Μιλοβάνοβιτς, (1863 - 1912) κατέληξαν σε μια αμυντική συμφωνία εναντίον κάθε τρίτου που θα επιβουλευόταν κάποιο από τα δυο κράτη ή τη Μακεδονία! Οι υπογραφές αργούσαν να πέσουν, επειδή τα δύο μέρη διαφωνούσαν στο πώς μελλοντικά θα μοίραζαν τα Βιλαέτια Μοναστηρίου και Θεσσαλονίκης. Υποκύπτοντας στην πίεση του τσάρου της Ρωσίας, άφησαν απέξω τη διανομή των διαφιλονικούμενων περιοχών με σκοπό να τα βρουν όταν ερχόταν εκείνη η ώρα και υπέγραψαν την αμυντική σερβοβουλγαρική συνθήκη (Σόφια, 24 Φεβρουαρίου 1912). Στα

μυστικά άρθρα της, η συμφωνία προέβλεπε τη διανομή εδαφών, όπου συμφωνούσαν, και τη διαιτησία, όπου διαφωνούσαν:

Η Σερβία θα έπαιρνε όλα τα εδάφη βόρεια και ανατολικά της οροσειράς Σαρ Πλανίνα. Η Βουλγαρία όλα όσα βρίσκονται νότια της Ροδόπης και ανατολικά του Στρυμόνα. Οι περιοχές ανάμεσα Σαρ Πλανίνα, Ροδόπη και το Αιγαίο θα αποτελούσαν την αυτόνομη Μακεδονία. Αν δεν κατόρθωναν να επιτύχουν τη δημιουργία αυτόνομης περιοχής, η Βουλγαρία θα έπαιρνε το Κράτοβο, τα Βελεσά πάνω στον Αξιό, το Μοναστήρι και την Αχρίδα (όλα στο σημερινό κράτος των Σκοπίων), ενώ για τα υπόλοιπα θα αποφάσιζε ο τσάρος Νικόλαος. Φανερές και κρυφές συνθήκες συμπληρώθηκαν με μυστική στρατιωτική συμφωνία (29 Απριλίου 1912), που προέβλεπε την κινητοποίηση 200.000 Βουλγάρων και 150.000 Σέρβων στρατιωτών, όταν ξεκινούσε ο πόλεμος. Προέβλεπε ακόμα ότι η Σερβία θα κήρυσσε τον πόλεμο στη Ρουμανία, αν αυτή έκανε επίθεση στη Βουλγαρία.

Η βαλκανική συμμαχία:

Τον Απρίλιο του 1912, η απομονωμένη Ελλάδα έπρεπε να βασίζεται μόνο στις προφορικές διαβεβαιώσεις των Σέρβων ότι ίσχυε η πριν από 45 χρόνια μεταξύ τους συνθήκη. Ο Βενιζέλος περισσότερο διαισθανόταν παρά γνώριζε τη στρατιωτική προσέγγιση Σερβίας και Βουλγαρίας. Δεκαπέντε ημέρες πριν από την υπογραφή της μυστικής βουλγαροσερβικής συμφωνίας, ο Έλληνας πρεσβευτής στη Σόφια έδωσε στον πρωθυπουργό Γκέσοφ σχέδιο ελληνοβουλγαρικής συνθήκης (14 Απριλίου 1912). Οι αντιπροτάσεις του Γκέσοφ γνωστοποιήθηκαν, όταν πια οι Βούλγαροι είχαν συνυπογράψει με τους Σέρβους και το τελευταίο χαρτί. Περιλάμβαναν και άρθρο με το οποίο προβλεπόταν η δημιουργία αυτόνομης περιοχής στη Μακεδονία και το Βιλαέτι της Αδριανούπολης. Η Ελλάδα βρέθηκε στριμωγμένη στη γωνία. Ο εκβιασμός ήταν ολοφάνερος: Αν ο Βενιζέλος ήθελε συμμετοχή στο παιχνίδι, έπρεπε να ξεχάσει οποιαδήποτε διεκδίκηση στη Μακεδονία. Παράβλεψε τον εκβιασμό και εισηγήθηκε διαφορετικό διακανονισμό: Να πάρει κάθε κράτος ό,τι κερδίσει στα πεδία των μαχών!

Οι Βούλγαροι δέχτηκαν αμέσως, καθώς ο ελληνικός στρατός είχε αποδείξει την ανικανότητά του στον πόλεμο του 1897. Όταν έπεφταν οι υπογραφές στην ελληνοβουλγαρική συνθήκη της Σόφιας (16 Μαΐου 1912), οι Βούλγαροι ονειρεύονταν κιόλας τη Θεσσαλονίκη. Κατά τα λοιπά, η «αμυντική συμμαχία» προέβλεπε την αλληλοβοήθεια σε

περίπτωση τουρκικής επίθεσης και την ισότητα και ειρηνική συμβίωση των εθνοτήτων στα εδάφη που θα ελευθερώνονταν. Στις 22 Σεπτεμβρίου, η συνθήκη συμπληρώθηκε με μυστική στρατιωτική συμφωνία που προέβλεπε ότι η Βουλγαρία θα κινητοποιούσε στρατό 300.000 ανδρών και η Ελλάδα 120.000 αλλά και στόλο. Ήταν η ύστατη στιγμή, καθώς η ατμόσφαιρα γέμιζε ήδη από τη μυρουδιά του πολέμου. Με κρίκο τη Σόφια, η βαλκανική συμμαχία ήταν γεγονός, καθώς το Μαυροβούνιο είχε διαμηνύσει στις άλλες χώρες ότι δεν χρειάζονταν χαρτιά αλλά δράση. Τρεις μέρες αργότερα (25 Σεπτεμβρίου 1912) το Μαυροβούνιο κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία κι ο μικρός στρατός του πέρασε τα σύνορα, προχώρησε ως το Νοβιπαζάρ, αιχμαλώτισε έξι τουρκικά τάγματα και κυρίευσε την Μπελιοπόλιε (30 Σεπτεμβρίου). Την ημέρα εκείνη, οι εταίροι ακόμα κουβέντιαζαν και μόλις άρχιζαν επιστράτευση.

Η κήρυξη του πολέμου:

Οι πολεμικές προετοιμασίες στα Βαλκάνια δεν έμεναν κρυφές. Ο τσάρος Νικόλαος Β’ έβλεπε την κατάσταση να ξεφεύγει από τον έλεγχό του. Πρωτοστάτησε στη βουλγαροσερβική προσέγγιση με δήθεν στόχο την Οθωμανική αυτοκρατορία αλλά με κύριο σκοπό την αναχαίτιση της Αυστροουγγαρίας. Δεν ήταν γι’ αυτόν η κατάλληλη στιγμή να ξεκινήσει ο πόλεμος. Ούτε οι Αυστριακοί τον ήθελαν. Διαμήνυσαν στα βαλκανικά κράτη ότι δεν θα επέτρεπαν μεταβολή των συνόρων. Οι απαντήσεις που έλαβαν ήταν διατυπωμένες προσεκτικά αλλά με δυο λόγια εξηγούσαν στους μεγάλους πως τα ψέματα τελείωσαν και πως ήταν ώρα να κάνουν στην άκρη. Με υπόδειξη των μεγάλων δυνάμεων, η Τουρκία ανακοίνωσε σειρά μεταρρυθμίσεων στα ευρωπαϊκά της εδάφη, ενώ ταυτόχρονα διακήρυσσε πως δε δεχόταν υποδείξεις από αυθάδεις γείτονες. Στις 30 Σεπτεμβρίου και με τον στρατό του Μαυροβούνιου να προελαύνει, οι τρεις της συμμαχίας έστελναν κοινό τελεσίγραφο στον σουλτάνο. Η Οθωμανική αυτοκρατορία έπρεπε να παραχωρήσει «εδώ και τώρα» αυτονομία σε όλα τα ευρωπαϊκά της εδάφη με διοικητές Βέλγους ή Ελβετούς και με τοπικές συνελεύσεις και εγχώριες δυνάμεις πολιτοφυλακής. Κι επειδή η τουρκική κακοπιστία ήταν πάγια και γνωστή, οι πρεσβευτές των ενδιαφερομένων κρατών θα επέβλεπαν την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων, ενώ η Τουρκία θα έπρεπε να αποσύρει τα στρατεύματά της.

Οι μεγάλες δυνάμεις πήραν το μήνυμα. Δεν υπάρχει κράτος στον κόσμο που θα δεχόταν αμαχητί τέτοιους όρους. Άλλωστε, την επομένη (1η Οκτωβρίου 1912), η Ελλάδα υποδεχόταν στην Αθήνα τους βουλευτές από την Κρήτη. Η υποδοχή ήταν καθ’ όλα επίσημη. Στις 4 του μήνα κι ενώ ο στρατός του Μαυροβούνιου συνέχιζε να προελαύνει ακάθεκτος (είχε κυριεύσει κι άλλες δυο πόλεις), η Οθωμανική αυτοκρατορία κήρυσσε τον πόλεμο στη

Βουλγαρία και στη Σερβία, αφήνοντας την Ελλάδα απέξω. Η Τουρκία έτρεφε ελπίδες για μιαν ελληνική ουδετερότητα όσο να φτάσουν στα μικρασιατικά παράλια οι στρατιές της Ανατολής και να περαιωθούν στα μέτωπα χωρίς προβλήματα από τον ελληνικό στόλο. Η διάψευση ήρθε την επομένη, καθώς η Ελλάδα της κήρυξε τον πόλεμο και τα ελληνικά στρατεύματα πέρασαν τα σύνορα (5 Οκτωβρίου 1912). Στις 6 του μήνα, οι Έλληνες έμπαιναν στην Ελασσόνα, οι Μαυροβούνιοι έπαιρναν την Πλάβα και οι Βούλγαροι την περιοχή Μουσταφά, ενώ οι Σέρβοι μάχονταν με τους Αλβανούς. Ο Α' Βαλκανικός πόλεμος είχε ξεκινήσει σφοδρός.

Σχέδια και δυνάμεις των εμπολέμων:

Το σχέδιο δράσης των συμμάχων ήταν απλό. Οι Βούλγαροι έπρεπε να αποκόψουν τις τουρκικές δυνάμεις στη Μακεδονία, ώστε να μην μπορούν να έχουν επαφή με τη Θράκη. Με τη σειρά τους, Σέρβοι και Έλληνες έπρεπε να απομονώσουν τις τουρκικές στρατιές στη Μακεδονία και στα υπόλοιπα Βαλκάνια, ώστε να μην έχουν επικοινωνία μεταξύ τους. Οι Μαυροβούνιοι δρούσαν στα δυτικά χωρίς συγκεκριμένο σχέδιο. Στην αρχή, χτυπούσαν τους Τούρκους όπου τους έβρισκαν. Μετά έβαλαν αντικειμενικό τους στόχο την κατάληψη της Σκόδρας. Και έτσι, όμως, ήταν ένας αρκετά μεγάλος μπελάς για την Οθωμανική αυτοκρατορία που διέθετε στα χαρτιά άψογο σχέδιο επιστράτευσης και δράσης. Μόνο που, από τα χαρτιά ως την πράξη, ο δρόμος ήταν πολύ μακρύς. Ως το τέλος του πολέμου, οι Τούρκοι είχαν καταφέρει να ρίξουν στις μάχες 340.000 πεζούς, 6.000 ιππείς και 850 πυροβόλα, ενώ άλλα 750 υπήρχαν στα διάφορα φρούρια. Ουσιαστικά, οι Τούρκοι βρέθηκαν σε θέση άμυνας από την αρχή και τα επιτελικά τους σχέδια ανατράπηκαν.

Ο συμμαχικός στρατός διέθετε 645.000 πεζούς, 9.000 ιππείς και 1.530 πυροβόλα. Σχεδόν οι μισές δυνάμεις ήταν βουλγαρικές: 300.000 πεζοί, 5.000 ιππείς και 720 πυροβόλα σε δυο αιχμές. Η μια υπηρετούσε το κοινό σχέδιο με κατεύθυνση νοτιοανατολική και η άλλη την πρόθεση της Βουλγαρίας να καταλάβει τη Θεσσαλονίκη, όπως προβλεπόταν από τη μυστική σερβοβουλγαρική συμφωνία. Οι Μαυροβούνιοι είχαν ρίξει στις μάχες 35.000 άνδρες και 130 πυροβόλα, χωρίς να διαθέτουν ιππικό. Οι Σέρβοι 220.000 πεζούς, 3.000 ιππείς και 500 πυροβόλα που κινιόνταν με βάση το κοινό σχέδιο, όπως και οι 90.000 πεζοί και χίλιοι ιππείς Έλληνες με τα 180 πυροβόλα. Οι ελληνικές δυνάμεις, όμως, έπρεπε από την αρχή να προλάβουν να φτάσουν πρώτες στη Θεσσαλονίκη, καθώς γρήγορα φάνηκαν οι βουλγαρικές προθέσεις. Ένα ακόμα ελληνικό καθήκον ήταν να αποκοπούν οι θαλάσσιοι δρόμοι, ώστε να μην μπορούν οι Τούρκοι να μεταφέρουν στρατό με τα πλοία τους. Το καθήκον αυτό εκτελέστηκε άψογα και συνδυάστηκε με την απελευθέρωση των νησιών του Αιγαίου.

(τελευταία επεξεργασία, 6.5.2009)